การสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันในสถาบันอุดมศึกษาไทย : จุดยืนและการปรับบทบาทในสังคมยุคใหม่

Germanistikstudium in Thailand : Standpunkt und Tendenz

ภรรดา ทามุระ

Phanda Tamura

บทคัดย่อ

บทความนี้ประสงค์จะนำเสนอภาพบทบาทของภาษาเยอรมันบนเวทีโลก สภาพปัญหาการศึกษาภาษาและวรรณคดีเยอรมันในต่างประเทศโดยเฉพาะในสถาบันอุดมศึกษาไทย รวมถึงความจำเป็นในการทบทวนและปรับบทบาทใหม่ของ "คนสอนภาษา" ในสังคมยุคโลกาภิวัฒน์เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสม

Zusammenfassung

In diesem Aufsatz geht es um die Darstellung der Rolle der deutschen Sprache auf der Weltbühne sowie die Darstellung der Probleme der Auslandsgermanistik. Hierbei wird insbesondere auf die Situation des Germanistikstudiums an thailändischen Universitäten eingegangen. Darüberhinaus wird die Frage aufgeworfen, wie die neue Rolle der "Sprach- und Kulturvermittler" in der sich globalisierenden Welt aussehen sollte. Die Antwort könnte ein Beitrag zur Verbesserung des Curriculums sein.

1. บทนำ

การศึกษาภาษาและวรรณคดีเยอรมันในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย (หรือที่เราใช้ชื่อเรียกเดียวกันกับการศึกษาในประเทศเยอรมนีว่า "Germanistikstudium") มีมานานกว่า 40 ปีแล้ว และแม้ว่า ณ ปัจจุบันการสอนภาษาเยอรมันในระดับอุดมศึกษาตามมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น และเปิดสอนในระดับที่สูงขึ้น กล่าวคือ ในบางมหาวิทยาลัยเริ่มเปิดสอนเป็นวิชาเอก บางมหาวิทยาลัยเริ่มขยายการสอนในระดับปริญญาโท และเป็นที่คาดว่า จะมีการเปิดสอนการศึกษาภาษาและวรรณคดีเยอรมันในระดับปริญญาเอกในมหาวิทยาลัยชั้นนำแห่งหนึ่งในอนาคตอันใกล้ แต่กระนั้นก็ดี ประเด็นปัญหาของการศึกษาภาษาและวรรณคดีเยอรมันในประเทศไทย ทั้งในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา ก็เป็นเรื่องที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาเป็นระยะๆ ไม่ว่าจะเป็นในแวดวงการสัมมนาเชิงวิชาการ หรือการสนทนานอกรอบ โดยหัวข้อการสัมมนาและการสนทนาส่วนใหญ่จะเป็นการ

แสดงออกถึงความกังวลในเรื่องของจำนวนผู้เรียนซึ่งลดลงเรื่อยๆ ปัญหาการขาดแคลนผู้สอน รวมไปถึงจุดยืนทางวิชาการซึ่งกำลังถูกทำให้สั่นคลอนโดยกระแสสังคมและระบบเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัฒน์

ความคิดที่จะวิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในแวดวงการเรียนการสอนภาษาเยอรมัน รวมไปถึงการทบทวนบทบาทและหน้าที่ของ "คนสอนหนังสือ" โดยเฉพาะการสอนภาษา วรรณคดี และวัฒนธรรมต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นภาษาต่างประเทศใดก็ตาม คงเป็นความคิดที่ไม่ตกยุคนักในสภาพโลกปัจจุบันที่กำลังหมุนติ้วจนบางครั้งการศึกษาในมหาวิทยาลัยเองแทบจะตั้งหลักไม่ทัน ที่ว่าไม่ตกยุคเพราะหากมองในวงกว้างแล้ว ก็จะเป็นเรื่องที่ท้าทายทางความคิดว่าเราควรจะสอนหนังสือ (ซึ่งในกรณีนี้คือสอนภาษา วรรณคดี และวัฒนธรรมต่างประเทศ) อย่างไรจึงจะเรียกได้ว่าสมยุคสมสมัย เพราะตราบเท่าที่คนเราต้องติดต่อสื่อสารกันโดยใช้ภาษาเป็นสื่อ อิทธิพลของภาษาและการเรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกันย่อมมีความสำคัญ และจะสำคัญมากยิ่งขึ้นในโลกปัจจุบัน หากจะพิจารณาตัวอย่างจากบรรดาการประชุมระดับโลกครั้งสำคัญๆ ต่างๆ จะเห็นได้ว่า เบื้องหลังของการประชุมเจรจาสุดยอดทางเศรษฐกิจระดับโลกก็ดี การประชุมว่าด้วยเรื่องการจัดระเบียบอนุสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ การประชุมสหภาพยุโรปก็ดี หรือแม้กระทั่งการก่อวินาศกรรมทำลายตึกเวิล์ดเทรดในสหรัฐอเมริกาที่เกิดขึ้นเมื่อเดือนกันยายนที่ผ่านมา และอื่นๆ อีกหลายตัวอย่างก็ดี ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของการใช้ภาษาเป็นสื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การต่อรองเจรจา และภายใต้การเรียนรู้ การทำความเข้าใจ (หรือไม่เข้าใจ) เชิงวัฒนธรรมซึ่งกันและกันทั้งสิ้น ประเทศไทยในฐานะที่เป็นประเทศหนึ่งในประชาคมโลก (ที่นับวันจะเล็กลงเรื่อยๆ) ก็คงไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระแสการพัฒนาต่างๆ ได้ ด้วยเหตุนี้ บทบาทและหน้าที่ของ "คนสอนภาษา" จึงมีความสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามได้

ครั้นจะพิจารณาในมุมแคบ การสอนภาษาและวรรณคดีต่างประเทศในปัจจุบัน (และอีกหลายสาขาในสายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์) กำลังถูกบีบจากปัจจัยภายนอกซึ่งเป็นกระแสสังคมและเศรษฐกิจสมัยใหม่ที่ปราศจากพรมแดนใดๆ มาขีดขั้น ให้ต้องหันมาพิจารณาจุดยืน ปรับบทบาทและหน้าที่ของตนเองอีกครั้ง ทั้งนี้มิใช่เพียงเพื่อให้ "อยู่ให้รอด" หากแต่ต้องทำให้ "รอดเพื่อให้อยู่" ได้ด้วย ด้วยเหตุนี้ คำถามที่ว่าเราควรปรับตัวให้เข้ากับกระแสโลก โดยสร้างความรู้ในสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เชิงพาณิชย์มากน้อยเพียงใดและอย่างไร ที่จะรักษาสมดุลในการสร้างคนที่ทั้ง "ทันสมัย" และ "มีหัวจิตหัวใจ" เป็นคนที่ "สมบูรณ์" คำถามนี้เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบเพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดทางเดิน มิฉะนั้นแล้ว ในการจัดการเรียนการสอนเราก็คงต้องใช้ความสามารถในการ "ด้น" (ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษของเรา) กันอยู่เรื่อยไป

ในบทความนี้ ผู้เขียนต้องการชี้ให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแวดวงการสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันในต่างประเทศ ปัญหาและบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย รวมถึงข้อเสนอแนะต่างๆ ในการพัฒนาทิศทางในสายวิชาดังกล่าว

2. การสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันในต่างประเทศ : ภาพกว้างของปัญหาและอุปสรรค

ในการประชุมสัมมนาพบปะกันในกลุ่มนักอักษรศาสตร์ภาษาเยอรมัน (Germanistentreffen) ซึ่งมีนักวิชาการจากประเทศเยอรมนี อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไต้หวัน เวียดนาม และประเทศไทย เข้าร่วมประชุมที่กรุงเทพฯ เมื่อปลายปี พ.ศ. 2542 ได้มีการรายงานสภาพปัจจุบันของการสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันในต่างประเทศในหนังสือ Germanistentreffen: Dokumentation der Tagungsbeiträge. Hrsg. von Deutscher Akademischer Austauschdienst (ซึ่งบทความนี้จะใช้อ้างอิงเนื้อความต่างๆ ที่ปรากฏในบทความที่หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์) Hans-Werner Eroms ในฐานะตัวแทนจากองค์กรความร่วมมือทางวิชาการของประเทศเยอรมนี ได้เปิดประเด็นปัญหาของการสอนภาษาเยอรมันในต่างประเทศ ในคำนำของการกล่าวเปิดงาน เขาตั้งข้อสังเกตว่าในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา ภาษาเยอรมันยังสามารถครองความเป็นภาษาทางวิชาการในระดับนานาชาติไว้ได้ แต่ในสหัสวรรษใหม่ที่กำลังจะมาเยือนนี้ ภาษาเยอรมันได้ถูกเบียดให้ตกอันดับบนเวทีโลกลงไปอย่างน่าใจหาย ตัวเลขผู้เรียนภาษาเยอรมันลดจำนวนลงจนเห็นได้ชัด (Germanistentreffen, 11) และเขายังส่งสัญญานเตือนด้วยว่า การที่ประชาคมโลกปล่อยให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ครองโลกของการสื่อสารในยุคปัจจุบัน (Hauptverständigungssprache) จะเป็นการปิดกั้นการเติบโตของกระแสสังคม และวัฒนธรรมอื่นๆ และเป็นการเติบโตที่ผิดธรรมชาติ เนื่องจากแนวโน้มที่เกิดขึ้นดังกล่าวเป็นแนวโน้มที่ขาดความหลากหลาย (Vielfalt) เป็นการเติบโตเพียงด้านเดียว และหากพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า ภาษาอังกฤษที่ใช้กันทั่วโลกในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่เพียงแค่เป็นตัวสื่อสาร (Verständigungsmittel) ไม่ควรจะบดบังความสำคัญของภาษาอื่นๆ มิเช่นนั้น ขุมทรัพย์ความรู้และภูมิปัญญาด้านต่างๆ ที่เขียนขึ้นเป็นภาษาอื่นที่มิใช่ภาษาอังกฤษจะต้องจบชะตากรรมของตน โดยในวันใดวันหนึ่งหนังสือเชิงวิชาการของภาษานั้นๆ จะต้องถูกนำขึ้นหิ้งและเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ (Germanistentreffen, 13)

ประเด็นปัญหาดังกล่าวที่ถูกหยิบยกมาพิจารณานี้ กินนัยสำคัญในวงกว้างรวมไปถึงการวางนโยบายของรัฐบาลเยอรมันในเรื่องของการเผยแผ่ภาษา (วัฒนธรรม และวรรณคดี) เยอรมันในต่างประเทศ เพื่อ "สื่อและส่งออก" ภูมิปัญญาของตน และในท้ายที่สุด (แต่อาจจะสำคัญที่สุด) เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจกับประเทศที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจประเทศอื่นๆ ในโลก ด้วยเหตุนี้ การติดตามข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินนโยบายการสอนภาษาเยอรมันในต่างประเทศของรัฐบาลเยอรมันเป็นระยะๆ จึงถือเป็นเรื่องสำคัญเพื่อที่จะได้ทราบถึงทิศทางและแนวโน้ม การปรับตัวให้สอดคล้องและเหมาะสมกับทิศทางที่เป็นอยู่

นอกเหนือจากปัญหาที่ภาษาเยอรมันถูกลดความนิยมในระดับนานาชาติลงไปแล้ว หัวข้อการเรียนภาษาและวรรณคดีเยอรมัน (Germanistikstudium) ก็ยังเป็นปัญหาในตัวของมันเอง Vridhagiri Ganeshan นักอักษรศาสตร์ภาษาและวรรณคดีเยอรมันชาวอินเดีย ได้เปิดประเด็นในบทความของเขาว่า แขนงวิชาที่แตกหน่อออกมาจากการศึกษาสาย Germanistik ที่เรียกว่า **interkulturelle Germanistik** นั้น นำไปสู่คำถามที่เป็นสาระสำคัญในวงวิชาการ ทิศทางการเติบโตของวิชาการแขนงนี้ในประเทศเยอรมนีต้องประสบ

ปัญหกที่คล้ายคลึงกับการศึกษาแขนงที่เรียกว่า การสอนภาษาเยอรมันในฐานะภาษาต่างประเทศ หรือที่เรียกเป็นภาษาเยอรมันว่า Deutsch als Fremdsprache (DaF) ที่กว่าจะเป็นที่ยอมรับว่าเป็นวิทยาการสายย่อย (Teildisziplin) สายหนึ่งของ Germanistik ก็ต้องใช้เวลานานพอสมควร (Germanistentreffen, 85) ทั้งนี้ การศึกษาแขนงวิชา Deutsch als Fremdsprache และแขนงวิชา interkulturelle Germanistik นับเป็นการทะลุทะลวงป้อมปราการการศึกษาวิชา Germanistik ในรูปแบบคลาสิกเดิมที่ดำรงอยู่เป็นเวลานาน กล่าวคือ ก่อนหน้านี้มุ่งเน้นแต่การศึกษางานวรรณกรรมเยอรมันทั้งสมัยเก่าและสมัยใหม่ (ältere und neuere deutsche Literatur) แขนงวิชาที่เบียดเข้ามาเรียกร้องสิทธิ์ของการเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงอยู่ในการศึกษา Germanistik ซึ่งถือเป็นผู้บุกเบิก (Vorläufer) ของการศึกษาของสองแขนงวิชาใหม่ดังกล่าวที่เกิดขึ้นในช่วงหลังคือ แขนงวิชาภาษาศาสตร์ภาษาเยอรมัน (deutsche Sprachwissenschaft) ซึ่งแขนงวิชา DaF ก็แตกออกมาจากสายนี้ ด้วยแนวคิดที่ว่าการศึกษา Germanistik ไม่ควรขีดวงอยู่เพียงการศึกษาวรรณคดีเท่านั้น แต่ควรกินความกว้างไปถึงการศึกษาภาษาในเชิงภาษาศาสตร์ด้วย

แนวคิดในเชิง "รู้เขา รู้เรา" หรือการเรียนรู้ที่จะรู้จักวัฒนธรรมของตนเองโดยผ่านบทสะท้อนของวัฒนธรรมของชาติอื่นของแขนงวิชา interkulturelle Germanistik นับเป็นทางออกทางหนึ่งของปัญหาการสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันแบบคลาสิก (traditionelle Germanistik) ในต่างประเทศ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่หลายประเทศ (รวมถึงประเทศไทย) กำลังประสบ ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด "รู้เขา รู้เรา" ที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรมในการเรียนในแนว interkulturelle Germanistik ก็คือการสร้างนักแปล (Übersetzer-ausbildung) ที่ Andreas F. Kelletat จากมหาวิทยาลัยไมนซ์ (Germersheim) ได้รายงานไว้ในบทความของเขา (Germanistentreffen, 191-198) กระนั้นก็ดี การศึกษาแขนงวิชา interkulturelle Germanistik ก็ยังอยู่ในระหว่างการพัฒนา และมีประเด็นปัญหาต่างๆ ให้ขบคิด ดังเช่นที่ Ganeshan ได้ยกไว้เป็นตัวอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการให้คำจำกัดความของคำว่า "ของเขา" "ของเรา" ความหลากหลายในเชิงวัฒนธรรมซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของสังคมอินเดียเอง ทำให้การศึกษาในแนวนี้ต้องอาศัยมุมมองที่มีความละเอียดอ่อนมากขึ้น หรือแม้กระทั่งข้อเรียกร้องที่กำกับมากับการศึกษาในแนวนี้ว่า ผู้สอนต้องมีความรู้ความสามารถในทั้งสองวัฒนธรรมเป็นอย่างดี (Germanistentreffen, 90)

ปัญหาที่ดูจะเป็นรูปธรรม และเป็นปัญหาที่พูดถึงกันมากที่สุดในหมู่ผู้สอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันในต่างประเทศ คือ **ปัญหาเรื่องการสร้างหลักสูตร ปัญหาการสอนวรรณคดี และความจำเป็นในการสอนวิชาสายอาชีพ** (berufsorientierte Kurse) รวมถึงปัญหาพื้นอื่นๆ ที่เป็นอุปสรรคในทางปฏิบัติที่จะทำให้การเรียนการสอนภาษา และวรรณคดีเยอรมันเป็นไปตามอุดมคติที่ควรจะเป็น ทั้งนี้ สาเหตุหลักของปัญหาดังกล่าวหยั่งรากลึกอยู่ใน "**ความยากที่จะสื่อมรดกทางปัญญา**" ที่ยิ่งใหญ่ของเยอรมัน (และของโลก) ให้กับผู้รับชาวต่างชาติ ความยากดังกล่าวเป็นความยากทั้งในเชิงภาษาและการสอนภาษา ความยากในเชิงความแตกต่าง

(อันสูงลิบ) ทางวัฒนธรรม โลกทัศน์ ครรลองชีวิต ความยากในเรื่องของจุดยืนของผู้สอนที่บางครั้งไม่ชัดเจนหรือเสียสมดุล และในท้ายสุด ความยากที่เกิดจากผลกระทบของกระแสโลกในปัจจุบัน ที่มุ่งจะวัดค่าต่างๆ ด้วยมาตรฐานทางวัตถุมากกว่ามาตรฐานทางจริยธรรมและศีลธรรม

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่างๆ ดังกล่าว ได้กลายเป็นรายละเอียดที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นความพยายามอันยิ่งยวดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ในการที่จะรักษาคุณภาพทางวิชาการในสายการศึกษาวิชา Germanistik ตามนัยของการสอนแบบคลาสิค โดยทุ่มเทกำลัง (และงบประมาณ) เปิดสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันตั้งแต่ระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และกำลังเตรียมที่จะเปิดสอนจนถึงระดับปริญญาเอก (Germanistentreffen, 17-29) หรือการตั้งคำถามแบบตีแสกหน้าของนักอักษรศาสตร์ภาษาเยอรมัน ชาวอินโดนีเซีย Setiawati Darmojuwono ที่ว่า "การศึกษาภาษาและวรรณคดีเยอรมันยังจะมีอนาคตอยู่หรือไม่ในอินโดนีเซีย" (Germanistentreffen, 31-40) หรือการออกมายืนยันว่าการศึกษาภาษาและวรรณคดีเยอรมันยังคงต้องดำรงอยู่ในฐานะ "ศาสตร์"ๆ หนึ่งต่อไป แม้ว่าจะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาวะและบริบทของโลกในศตวรรษใหม่ก็ตามของ Rekha Kamath นักอักษรศาสตร์ชาวอินเดีย (Germanistentreffen, 51-57) ไปจนกระทั่งถึงบทสะท้อน (Reflexion) ของความพยายามและการทุ่มเทกำลังในการใช้กลวิธีการสอนงานวรรณกรรมเยอรมันให้แก่นักศึกษาไทยในบทความของสุดาวรรณ สินธุประมา (Germanistentreffen, 117-123) จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และท้ายสุด ปัญหาความลักลั่นในการวางหลักสูตรที่เหมาะสม เพื่อสนองความต้องการทั้งในเชิงวิชาการและวิชาชีพในบริบทของตลาดงานในบทความของเกรียงเทพ วีระนันทนาพันธ์ (Germanistentreffen, 309-315) จากมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ปัญหาต่างๆ ที่ได้หยิบยกมาแสดงให้เห็นนี้เป็นปัญหาที่สะท้อนให้เห็นถึง **การมองความสัมพันธ์ระหว่าง "ขุมทรัพย์ทางปัญญาของเยอรมัน" และ "จุดยืนของผู้ทำหน้าที่สื่อขุมทรัพย์ทางปัญญานั้น"** ซึ่งหากจะพูดให้ง่ายเข้าก็คือ เราในฐานะผู้สอนควรมีบทบาท มีหน้าที่เป็นตัวกลางในการสื่อมรดกทางปัญญาของเยอรมันในมิติใดและในบริบทใด คำถามนี้แต่เดิมคงไม่มีความสำคัญมากเท่าใดนัก หรืออาจจะไม่เป็นคำถามเลยก็ได้เพราะการสอนเมื่อหลายทศวรรษที่ผ่านมาการสื่อ "ขุมทรัพย์ทางปัญญา" นับเป็นเรื่องที่ "รู้ๆ กันอยู่" (es versteht sich von selbst! หรือ selbst-verständlich!) ไม่จำเป็นต้องนำมาขบคิด แต่ในปัจจุบันดังที่ได้กล่าวแล้วว่าคุณค่าต่างๆ ที่เรา (หรือเขา) นิยมยกย่องกลับกลายเป็นคุณค่าทางวัตถุมากกว่าคุณค่าทางคุณธรรมและจริยธรรม มาตรฐาน (Maßstab) ในการวัดเปลี่ยนไปทำให้เราต้องหันมาพิจารณาประเด็นนี้อย่างลุ่มลึกอีกครั้งหนึ่ง

3. การสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันในบริบทไทย : ความแตกต่างที่(ไม่)ลงตัว

หนังสือ "วิกฤตการณ์ของมนุษยศาสตร์" ของ ศ.ดร.เจตนา นาควัชระ ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2538 เป็นหนังสือที่ประมวลสภาพและข้อมูลพื้นฐานของมนุษยศาสตร์ในอดีตและปัจจุบันใน

ประเทศตะวันตก รวมถึงการวิเคราะห์เจาะลึกปัญหาของมนุษยศาสตร์ในบ้านเราอย่างละเอียด ศ.ดร.เจตนาได้พูดถึงบทบาทของมนุษยศาสตร์ว่า "มนุษยศาสตร์ขั้นสูงก็คือการนำปัญญามนุษย์ในอดีตมาเป็นเครื่องปลุกปัญญาให้แก่ยุคปัจจุบัน" (เจตนา นาควัชระ, 20) ซึ่ง "การศึกษาด้านมนุษยศาสตร์ในโลกตะวันตกมีองค์ความรู้อันกว้างขวางซึ่งได้รับการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน (...) มีวิธีการศึกษาที่เป็นระบบ มีวัตถุประสงค์ และปรัชญาการศึกษาที่ค่อนข้างจะชัดเจน ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมและทางปัญญาที่สร้างความมั่นใจให้แก่ชาวตะวันตกว่าเขาคือผู้นำของโลก!" (เจตนา นาควัชระ, 15) และทำให้ "ความมั่นคงของมนุษยศาสตร์ตะวันตกผูกอยู่กับความเชื่อมั่นในมรดกทางวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ ... และวิธีการที่ใช้กันมากในการศึกษาทางมนุษยศาสตร์ก็คือการศึกษาต้นแบบจากอดีต วิธีการของมนุษยศาสตร์ที่ว่ามานี้มิใช่อนุรักษ์นิยมที่แข็งทื่อไร้วิญญาณ หากแต่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดการคิดใหม่ และสร้างสรรค์ใหม่" (เจตนา นาควัชระ, 14) และข้อสรุปรวบยอดอันเฉียบคมของ ศ.ดร.เจตนาเกี่ยวกับหน้าที่ของมนุษยศาสตร์ที่กล่าวไว้ว่า "พลวัตในการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยอันสำคัญในการสร้างความมีชีวิต ชีวา และความมั่งคั่งทางปัญญาให้แก่สังคม ในแง่นี้หน้าที่ของมนุษยศาสตร์ คือการจับกระแสแห่งพลวัตนั้นให้ได้ อันรวมถึงความสามารถในการติดตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระแสของประวัติศาสตร์ และความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์มรดกทางวัฒนธรรมอย่างเฉียบคมและกอปรด้วยวิจารณญาณ" (เจตนา นาควัชระ, 21)

ครั้นเมื่อหันมาพิจารณามนุษยศาสตร์ในบ้านของเราในเชิงเทียบเคียงกับที่ได้กล่าวมาในย่อหน้าข้างบนตามที่ศ.ดร.เจตนา ได้บรรยายลักษณะเฉพาะของเราไว้ว่า "ผู้เขียนเองพยายามที่จะชี้ให้เห็นว่า เราเป็นกลุ่มชนที่เปลี่ยนแปลงได้เร็ว ปรับตัวได้คล่อง ความสามารถที่แท้จริงของเราคือการด้น (improvise) ซึ่งวรรณศิลป์และศิลปะการแสดงออกของเราแสดงให้เห็นประจักษ์ชัดต่อเนื่องกันมาเป็นศตวรรษว่าเราโดดเด่นเพียงใด เรามิใช่เก่งแต่ *ด้นกลอน* เท่านั้น ที่เรารอดพ้นภยันตรายนานัปการมาได้ก็เพราะเราสามารถ *ด้นชีวิต* ได้ด้วย จริงอยู่เราถูกสอนให้ยกย่องวีรบุรุษที่กู้บ้านกู้เมืองให้เรา และที่วรรณกรรมบางประเภทสร้างภาพเอาไว้ให้เราได้ชื่นชม แต่ใจจริงเราแอบชอบศรีธนญชัย และที่เราจำใจลงโทษศรีธนญชัยจอมกะล่อนในตอนท้ายเรื่องก็เป็นเพราะต้องการจะป่าวประกาศว่าเราซึ้งในรสพระธรรมคำสอน" (เจตนา นาควัชระ, 18) และที่ดูจะเป็นปัญหาใหญ่ในบ้านเราก็คือปัญหาทางวัฒนธรรมของเราเอง เพราะ "กล่าวอีกนัยหนึ่งวัฒนธรรมของเราไม่เอื้อต่อการสร้างงานประเภท*คลาสสิก* เราไม่มีต้นแบบที่เราจะต้องเกาะยึด ... วิกฤตการณ์ของมนุษยศาสตร์ไทยในแง่หนึ่งก็คือ *การแสวงหาคลาสสิก* ในดินแดนที่ผู้คนอาจจะมิได้รักของเก่าเท่าใดนัก ไม่ว่าด้วยใจภักดิ์ หรือด้วยใจปอง หากแต่มุ่งจะสร้างของใหม่" (เจตนา นาควัชระ, 18) แต่กระนั้นก็ดี "ความแตกต่างระหว่างไทยกับตะวันตกที่ผู้เขียนพยายามชี้ให้เห็น มิได้หมายความว่าเราจะขาดจุดร่วม หรือเราจะไม่มีวันที่จะเข้าใจกันได้ ผู้เขียนเคยได้อรรถาธิบายไว้แล้วว่า เราสามารถที่จะใช้ 'ความเป็นอื่น' ของสังคมอื่นมาปลุกสำนึกในความเป็นเราได้อย่างดี บทเรียนที่เราอาจได้รับจากการสัมผัสกับวัฒนธรรมตะวันตกนั้น คงจะมิได้จำกัดอยู่กับความแข็งแกร่งของมรดก 'คลาสสิก' (ซึ่งเราไม่จำเป็นจะต้องโหยหา

ตามเขาไป) แต่ความสนใจที่มีต่ออดีต ความพยายามที่จะเชื่อมอดีตเข้ากับปัจจุบัน ความสำนึกเชิงประวัติศาสตร์ที่มั่นคง สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่างจากภายนอกที่มีค่ายิ่งสำหรับกลุ่มชนที่จัดเจนแต่ในการ 'ด้น' และการ 'สร้างใหม่' " (เจตนา นาควัชระ, 22)

หากเราจะถอดความจากเนื้อหาสาระในสองย่อหน้าที่ผ่านมาให้อยู่ในบริบทของการสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมัน เราคงต้องยอมรับว่า ในฐานะนักอักษรศาสตร์ภาษาเยอรมัน เราได้พบขุมทรัพย์ทางปัญญาอันยิ่งใหญ่ การศึกษาสายมนุษยศาสตร์ของเยอรมันเป็นการศึกษาที่หนักแน่นไปด้วยความรู้เชิงปรัชญา ประวัติศาสตร์ การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอันยิ่งใหญ่ของเยอรมันเป็นไปอย่างต่อเนื่องและลุ่มลึก สำนึกทางประวัติศาสตร์ของเขาไม่ขาดช่วง และการเรียนรู้จากของเดิมหรือที่เรียกว่าคลาสสิกซึ่งก่อให้เกิดการสร้างสรรใหม่เป็นวัฒนธรรมที่หยั่งรากลึกอยู่ในจิตใจของพวกเขา แต่เมื่อเทียบเคียงกับวัฒนธรรมความคิดไทยจะเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกับของเยอรมันมากในลักษณะที่เราไม่ค่อยสนใจที่จะเรียนรู้จากอดีต ชอบที่จะแสวงหา สร้าง หรือด้น สิ่งใหม่ๆ ขึ้นมาโดยฉับพลัน ไม่เกาะเกี่ยวกับสิ่งเดิม เราไม่มีต้นแบบที่ใช้เป็นแนวทางในการเดินดังที่ ศ.ดร.เจตนา ได้กล่าวไว้ในวัฒนธรรมตะวันตก **ความแตกต่างเช่นนี้ใช่หรือไม่ที่เป็นอุปสรรคขัดขวางการสื่อมรดกทางปัญญาของเยอรมันให้นักศึกษาบ้านเราได้รับและซึมซาบ** ในเมื่อเราผู้เป็นต้นแบบ ต้องทำงานหนักเป็นสองเท่าเนื่องจากต้องเข้าใจในภูมิปัญญาของเยอรมันด้านหนึ่ง และในอีกด้านหนึ่งต้องใช้ความสามารถในการสื่อภูมิปัญญานั้นภายใต้กรอบความคิดไทยซึ่ง**ไม่ทาบสนิทกับกรอบของตะวันตก**

ประเด็นนี้เป็นประเด็นเปิดที่มีมานาน ในการสัมมนาทางวิชาการในแวดวงเยอรมันแต่ละครั้งมักจะมีการเอ่ยถึงอุปสรรคดังกล่าวอยู่เสมอ แม้อาจจะไม่เป็นประเด็นโดยตรงแต่ก็ได้แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ ของปัญหาการเรียนการสอน หากจะมองในอีกด้านหนึ่งจะเห็นได้ว่า ยังไม่มีงานวิจัยใดๆ ในเชิงวิชาการที่เป็นรูปธรรมที่จะคัดคานหรือสนับสนุนข้อบ่งชี้ดังกล่าวว่ามีน้ำหนักมากน้อยเพียงใด และยังไม่มีการนำเสนอแนวทางออกที่ชัดเจนที่จะช่วยลดช่องว่างที่ว่านี้เพื่อช่วยทำให้ผู้สอนและผู้เรียนบรรลุถึงเป้าหมายการศึกษาได้มากขึ้น อย่างไรก็ดี ปัญหานี้เป็นปัญหาที่สมควรได้รับการพิจารณาเพราะถือได้ว่าอาจจะเป็นปฐมบทของข้อขัดข้องทั้งปวงที่เกิดขึ้นตามมา ทั้งนี้มิได้หมายความว่าความแตกต่างดังกล่าวจะทำให้วัฒนธรรมความคิดของทั้งสองระบบเดินเป็นคู่ขนาน ไม่สามารถมาบรรจบกันได้ เพียงแต่เราควรพยายามที่จะทำให้เส้นขนานสองเส้นนั้นโน้มเข้าหากันมากขึ้น จะด้วยข้อคิดที่ศ.ดร.เจตนา ได้กล่าวทิ้งท้ายไว้ หรือด้วยข้อพิจารณาอย่างอื่นก็ตาม

4. ปัญหา อุปสรรค และทางออก

หากพิจารณาแกนความคิดหลักสองประการดังที่ได้แสดงในรายละเอียด กล่าวคือบทบาทของผู้สอนที่ต้องใช้ความพยายามเพื่อให้การเรียนการสอนสามารถยืนหยัดอยู่ได้โดยไม่เสียความเป็นตัวของตัวเองไปและไม่ลื่นไหลไปตามกระแสการพัฒนาในระบบเศรษฐกิจโลกอันเชี่ยวกราก กอปรกับบทบาทของผู้สอนในฐานะที่เป็นผู้สื่อภาษาและวัฒนธรรมเยอรมันที่ต้องใช้ความพยายามปรับแนวทางของทั้งสองฝ่ายให้ลู่เข้าหากัน อาจจะทำให้

ประเด็นสำคัญๆ ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเรียนการสอนซึ่งได้กล่าวไว้อย่างสั้นๆ ในตอนที่สองของบทความนี้แล้วเกิดความชัดเจนขึ้น ดังรายละเอียดที่เป็นข้อเสนอแนะ 2 ประเด็นหลัก ดังนี้คือ

(1) ความชัดเจนในการวางขอบเขตเนื้อหาหลักสูตรระดับปริญญาตรีและปริญญาโท (และปริญญาเอก)

ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นประการหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันในบ้านเราคือ**ความตั้งใจดี**ของผู้สอนที่จะให้นักศึกษาได้รับความรู้ที่ครอบคลุมองค์รวมทั้งหมดของการศึกษา Germanistik ตามนัยของการศึกษาในประเทศเยอรมนี กล่าวคือเป็นการศึกษาวรรณคดีเยอรมันทั้งสมัยเก่าและสมัยใหม่ (หมายรวมถึงประวัติภาษาเยอรมัน หรือพัฒนาการของภาษาเยอรมัน) และการศึกษาสายภาษาศาสตร์ (หมายรวมถึงการสอนภาษาเยอรมันในฐานะที่เป็นภาษาต่างประเทศ) สิ่งที่ปรากฏคือเราได้นำเอาเนื้อหา "ทุกอย่าง" ใส่เข้าไปในหลักสูตร (โดยเฉพาะหลักสูตรปริญญาตรีที่เต็มรูปแบบ) แต่หากจะพิจารณาเลยไปถึงว่าในตัวหลักสูตรยังมีสัดส่วนของการสอนภาษาในกลุ่มวิชา 4 ทักษะประกอบอยู่อีกในหลายลักษณะซึ่งเป็นสัดส่วนที่จำเป็นและสำคัญในระดับปริญญาตรี ด้วยเหตุนี้ เนื้อหาหลักดังกล่าวคงต้องลดความเข้มข้นลงไปและไปเพิ่มในระดับปริญญาโท(และปริญญาเอก) ทั้งนี้คงต้องยอมรับข้อเท็จจริงที่ว่า **การสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันในระดับปริญญาตรีของเราคงเทียบเคียงไม่ได้กับการสอน Germanistik ในประเทศเยอรมนี** เนื่องจากการศึกษาในประเทศเยอรมนีไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยการสอนภาษาดังกล่าว ซึ่งอันที่จริงข้อเท็จจริงนี้เกิดขึ้นในทางปฏิบัติอยู่แล้วเพราะหากเราลองเทียบเคียงรายวิชาที่เปิดสอนจริงกันอยู่ ณ ปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าสัดส่วนวิชาการฝึกฝนทักษะทางด้านภาษาเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างสูง

การกำหนดขอบเขตเนื้อหาของหลักสูตรแต่ละระดับให้ชัดเจนเป็นเรื่องสำคัญเพราะจะเป็นปัจจัยหลักในการกำหนดเป้าหมายการสอนและการดำเนินการในการวางหลักสูตร อย่างไรก็ดี จากข้อเท็จจริงที่ว่าการศึกษาภาษาและวรรณคดีเยอรมันในต่างประเทศ (Auslandsgermanistik) มีเงื่อนไขและบริบทที่ต่างออกไปจากการศึกษาภาษาและวรรณคดีเยอรมันในประเทศเยอรมนีนี้ ทำให้เราต้องหันมาพิจารณาเนื้อหาของการสอนในหลักสูตรระดับปริญญาตรีอย่างรอบคอบอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทที่เป็นอยู่

(2) เนื้อหาในหลักสูตรระดับปริญญาตรี

หากพิจารณาเงื่อนไขในข้อแรกประกอบกับประเด็นการปรับบทบาทให้ไม่ขัดหรือสวนกระแส (หรือลื่นไหลไปตาม) แนวโน้มการพัฒนาในปัจจุบันมากนัก แนวทางในการกำหนดเนื้อหาในหลักสูตรปริญญาตรีควรเป็น "**การผสมผสานให้เกิดความสอดคล้องกัน**" **ระหว่างการมุ่งเน้น**

ความเป็นเลิศในการใช้ภาษา การสอนสายวิชาชีพ และการสื่อ รวมถึงการทำความเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมสองด้านเพื่อนำไปสู่รูปแบบการศึกษาสายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์อย่างสมดุล ทั้งนี้ในรายละเอียดของแต่ละประเด็นอาจกล่าวได้ ดังนี้

- ***การมุ่งเน้นความเป็นเลิศในการใช้ภาษา* (Sprachfähigkeit)** ดังที่ได้กล่าวแล้วว่าในหลักสูตรระดับปริญญาตรี การสอนรายวิชา 4 ทักษะเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น เปรียบได้กับกุญแจดอกสำคัญเบื้องต้นที่จะขาดเสียไม่ได้เนื่องจากเป็นบันไดขั้นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การศึกษาแง่มุมอื่นๆ ในระดับสูง **การศึกษาวิจัยในเรื่องของการสอนภาษาต่างประเทศให้มีประสิทธิภาพ (Methodik-Didaktik) เป็นสิ่งจำเป็นและต้องได้รับการเอาใจใส่จากผู้สอนคนไทยเป็นหลัก** มิใช่จากอาจารย์ชาวต่างประเทศ เนื่องจากตำราการสอนภาษาต่างประเทศที่ดี (อย่างน้อยในระดับต้นๆ) ควรคำนึงถึงบริบทของประเทศผู้เรียนภาษานั้นๆ เป็นสำคัญ และในกรณีเช่นนี้ผู้สอนคนไทย (หรืออาจารย์ชาวต่างประเทศที่มีประสบการณ์การสอนในเมืองไทยมานาน) เท่านั้นที่จะเป็นผู้เข้าใจ "ความต่างทางภาษาและเชิงวัฒนธรรม" ได้เป็นอย่างดี

  อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการสอนภาษาเป็นสิ่งสำคัญ แต่เราก็ไม่ควรหลงประเด็นปล่อยให้การมุ่งเน้นแต่เพียงการสอนภาษากลายเป็นหัวใจหลักในการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา เพราะมิฉะนั้นแล้วมหาวิทยาลัยก็คงจะมีสถานภาพไม่ต่างจากโรงเรียนสอนภาษาทั่วๆ ไปเท่าไรนัก ควรมีการกำหนดสัดส่วนในหลักสูตรให้ชัดเจนว่าเนื้อหาการสอนภาษาควรเป็นเท่าใดของการสอนในหลักสูตรทั้งหมด

- ***การสอนสายวิชาชีพ* (berufsorienterte Kurse)** จากการประชุมสัมมนาในแวดวงการศึกษาภาษาเยอรมันช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา และครั้งล่าสุดในการพบปะกันของผู้เกี่ยวข้องในการสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันในงานสัมมนา Das erste thailändische Germanistentreffen ซึ่งจัดขึ้นโดยความร่วมมือของสมาคมครูไทย-เยอรมัน โดยมีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยรับเป็นเจ้าภาพ เมื่อวันที่ 4-5 ตุลาคม 2544 ที่ผ่านมา ภาพของความจำเป็นในการสอนสายวิชาชีพเด่นชัดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความจำเป็นดังกล่าวเป็นที่ยอมรับทั้งจากตัวแทนฝ่ายเยอรมันเอง และจากผลสรุปจากข้อมูลงานสำรวจวิจัยจากบางมหาวิทยาลัย ความจำเป็นดังกล่าวมิใช่เกิดขึ้นในแวดวงเล็กๆ อย่างการสอนภาษาเยอรมันเท่านั้น การศึกษาสายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ก็ได้รับผลกระทบจากระบบเศรษฐกิจโลกโดยถูกบังคับไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมให้ "สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ความรู้" แทบจะทุกสาขาวิชาเช่นกัน อันที่จริงหากเราจะมองข้ามการให้

ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งจะเป็นตัวกำกับแนวทางการสอนในเชิงพาณิชย์ไปชั่วคราว เราก็อาจจะยอมรับความจริงได้บ้างว่าเรายังผลิตบัณฑิตที่สามารถนำความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาในแวดวงเยอรมันไม่พอเพียง เพราะนอกเหนือจากวิกฤตของการขาดครูและอาจารย์สอนภาษาเยอรมันแล้ว เรายังขาดนักแปลและล่ามภาษาเยอรมันที่ดี ขาดคนทำงานในสายงานการท่องเที่ยวและในการประกอบธุรกิจที่มีประสิทธิภาพ ขาดผู้มีความรู้ความสามารถในการเจรจาต่อรองเรื่องสำคัญๆ ขาดคนประสานงานที่ดีที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการความร่วมมือต่างๆ ที่ต้องใช้ภาษาเยอรมัน ซึ่งงานต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นตัวขับเคลื่อนให้ประเทศพัฒนาไปข้างหน้า ด้วยเหตุนี้ การบรรจุสายวิชาชีพไว้ในหลักสูตรปริญญาตรี จึงนับว่าเป็นการปรับบทบาทให้อยู่ในกระแสการพัฒนาปัจจุบันได้ ประเด็นอยู่เพียงแค่ว่า ไม่ควรปรับให้ทุกอย่างเป็นไปในเชิงพาณิชย์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น และควรมีการกำกับคุณภาพของวิชาเหล่านี้โดยอาจผนวกการฝึกงาน (Praktikum) เข้าไปในหลักสูตรด้วย

- ***การสื่อและการทำความเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมทั้งสองด้าน* (komparatistisch angelegte Germanistik)** เป้าหมายสูงสุดในการสอน Germanistik ในต่างประเทศควรเป็น "**การสื่อ และการทำความเข้าใจภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของกันและกัน**" ทั้งนี้ แนวโน้มการศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยรวมในปัจจุบันไม่สามารถหลีกเลี่ยงการศึกษาในแนวทาง **การเปรียบเทียบ (Komparatistik)** ได้ เพราะความรู้ในเรื่องต่างๆ เพียงด้านในด้านเดียว (einbahnig) ไม่เพียงพอเสียแล้วสำหรับการทำความเข้าใจโลกในบริบทใหม่เนื่องจากการพัฒนารอบด้านในปัจจุบันประเทศต่างๆ ต้องอาศัยและพึ่งพิงซึ่งกันและกันมากขึ้น ทั้งนี้การเปรียบเทียบดังกล่าวมิได้อยู่ในบริบทของการ "ประชัน" หรือ "เผชิญ" (konfrontieren) แต่ควรเป็นไปในรูปของการผนวกและการประสานกัน (kombinieren) ระหว่างวัฒนธรรมสองชาติเพื่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับความแตกต่าง และในท้ายสุดเพื่อให้เกิดความเคารพยอมรับซึ่งกันและกันมากขึ้น ความเข้าใจในวัฒนธรรมของชาติอื่นๆ ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญไปแล้วในยุคโลกาภิวัฒน์ ด้วยเหตุนี้ **การสอนวิชาสายวรรณคดี (Literaturunterricht) การสอนสายเยอรมันศึกษา ทั้งที่เป็นรายวิชา (Landeskunde) และการสอดแทรกเนื้อหาดังกล่าวในชั้นเรียน (landeskundlich) จึงมีความสำคัญมากขึ้น** การใช้ "ความเป็นอื่น" ของสังคมอื่นมาปลุกสำนึกในความเป็นเราหรือการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบจะทำให้องค์ความรู้ที่ได้มามีความเฉียบคม ลุ่มลึกมากขึ้น แต่นั่นก็หมายถึงความพยายามของผู้สอนที่ต้องมีมากขึ้นเป็นสองเท่า เพื่อให้เกิดภาพเปรียบเทียบ

(Kontrastbild) ที่ชัดเจน กล่าวคือต้องมีความลุ่มลึกทั้ง "ของเขา" และ "ของเรา" ดังข้อเรียกร้องของศ.ดร.เจตนาที่ได้อ้างไว้ในตอนต้นของบทว่า เราต้องหันมาสนใจอดีต พยายามเชื่อมอดีตเข้าหาปัจจุบัน และสร้างสำนึกเชิงประวัติศาสตร์

ความเข้มข้นของเนื้อหาหลักสูตรในระดับปริญญาตรีที่นำเสนอนี้จะมีมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการประเมินศักยภาพ สภาพความเป็นจริง และจุดแข็งของแต่ละมหาวิทยาลัย หากเราต้องการให้น้ำหนักกับความรู้เชิงวิชาการอย่างเต็มที่ บางทีอาจเป็นไปได้ว่าหลักสูตรปริญญาตรีคงไม่จำเป็นต้องขีดวงจำกัดอยู่ที่ 4 ปีเสมอไป หรืออาจมีแนวความคิดที่รวมหลักสูตรปริญญาตรีเข้ากับปริญญาโทไว้ด้วยกัน ทั้งนี้คงต้องแล้วแต่ข้อพิจารณาของแต่ละสถาบัน

5. บทส่งท้าย

การเรียนการสอนภาษาและวรรณคดีเยอรมันในสถาบันอุดมศึกษาไทยยังมีหนทางอีกยาวไกลตราบเท่าที่ประเทศไทยยังมีความสัมพันธ์กับประเทศเยอรมนี การปรับบทบาทของตนเองให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและทิศทางของการพัฒนาประเทศ โดยการหันมาทำความเข้าใจปัญหาหลักที่ประสบอยู่จะช่วยให้มีแนวทางในการพัฒนาที่ชัดเจน การได้ตระหนักถึงความแตกต่างของโลกทัศน์ของทั้งสองประเทศย่อมจะก่อให้เกิดความรู้ และนำมาซึ่งความเข้าใจซึ่งกันและกัน "ผู้สอน" ภาษาและวรรณคดีเยอรมันในสังคมยุคใหม่ควรมีมุมมองและทัศนะที่กว้างที่จะทำให้การเรียนการสอนเกิดการบูรณาการทั้งผู้รับและผู้ให้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์

เอกสารอ้างอิง

เจตนา นาควัชระ. *วิกฤตการณ์ของมนุษยศาสตร์.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538.

Literatur

Darmojuwono, Setiawati. "Hat das Germanistikstudium noch Zukunft in Indonesien?" In *Germanistentreffen: Dokumentation der Tagungsbeiträge,* pp.31-40. Hrsg. von Deutscher Akademischer Austauschdienst. Bonn: Rosch Buch, 2000.

Eroms, Hans-Werner. "Zur Eröffnung des Germanistentreffens in Bangkok." In *Germanistentreffen : Dokumentation der Tagungsbeiträge,* pp.11-16. Hrsg. von Deutscher Akademischer Austauschdienst. Bonn: Rosch Buch, 2000.

Ganeshan, Vridhagiri. "Interkulturelle Germanistik zwischen 'Dichtung und Wahrheit'. " In *Germanistentreffen: Dokumentation der Tagungsbeiträge,* pp.85-91. Hrsg. von Deutscher Akademischer Austauschdienst. Bonn: Rosch Buch, 2000.

Kamath, Rekha. "Germanistik als Wissenschaftsdisziplin." In *Germanistentreffen : Dokumentation der Tagungsbeiträge,* pp.51-57. Hrsg. von Deutscher Akademischer Austauschdienst. Bonn: Rosch Buch, 2000.

Kelletat, Andreas F. "Interkulturelle Germanistik und Übersetzerausbildung." In *Germanistentreffen: Dokumentation der Tagungsbeiträge,* pp.191- 198. Hrsg. von Deutscher Akademischer Austauschdienst. Bonn: Rosch Buch, 2000.

O'charoen, Thanomnuan. "Germanistikstudium in Thailand: Geschichte – Stand – Ausblick." In *Germanistentreffen: Dokumentation der Tagungsbeiträge,* pp.17-29. Hrsg. von Deutscher Akademischer Austauschdienst. Bonn: Rosch Buch, 2000.

Sindhuprama, Sudawan. "Erfahrungen im Literaturunterricht an der Deutschen Abteilung der Universität Chiengmai." In *Germanistentreffen: Dokumentation der Tagungsbeiträge,*pp.117-123. Hrsg. von Deutscher Akademischer Austauschdienst. Bonn: Rosch Buch, 2000.

Weerananthanaphan, Kriengtape. "Das Curriculum Deutsch an der Khon Kaen Universität, Thailand." In *Germanistentreffen: Dokumentation der Tagungsbeiträge,* pp.309-315. Hrsg. von Deutscher Akademischer Austauschdienst. Bonn: Rosch Buch, 2000.